

— | İNGİLTERE / RUSYA
Şeyh Ubeydullah / Abdurrezzak Bedirhan

— | İNGİLTERE
Şeyh Mahmut Berzenci

— | İNGİLTERE
Seyit Abdülkadir

— | SSCB
Kadı Muhammed

— | SSCB
Molla Mustafa Barzani

— | ABD
Molla Mustafa Barzani

— | SSCB
PKK - Abdullah Öcalan

— | ABD
Mesut Barzani – Celal Talabani

— | ABD/RUSYA
PKK - Abdullah Öcalan

— | ABD
Mesut Barzani – Celal Talabani

— | ABD
PKK - Abdullah Öcalan

— | ABD
Mesut Barzani – Celal Talabani

Her ayrılıkçı hareketin arkasında bir yabancı güç vardır. Yerine göre bir akraba devlet, yerine göre de herhangi bir komşu devlet. Etnopolitik (akrabalık) veya reelpolitik (çıkar) nedenlerle öncelikle bu aktörler, bu tip hareketleri desteklerler. Ayrılıkçı hareketlerin varlıklarını ve etkinliklerini sürdürebilmeleri de ancak böyle bir sınır ötesi bağ ile mümkündür. Aksi halde bu hareketler uzun ömürlü olamazlar.

Öte yandan, her ne kadar büyük güçler ilkesel olarak ayrılıkçılığın karşısında ve devletlerin yanında yer alsalar da, bölgesel ve uluslararası dengeler, dolayısıyla kendi çıkarları gereği, nadiren de normatif nedenlerle (uluslararası hukuk) daima bu tip ayrılıkçı hareketlere duyarlıdır. Bu duyarlılık kendini çok farklı biçimlerde gösterse de, büyük güçler bu tip hareketleri genelde kendi çıkarları doğrultusunda bir dış politika aracına dönüştürme ve kullanma, nadiren de belli bir süre uzaktan izleme ve göz önünde tutma eğiliminde olurlar.

Ayrılıkçı hareketler açınsındansa küresel güçlerden destek almak hayati bir konudur. Bu hareketler, seslerini uluslararası platformlarda duyurmanın ötesinde ideallerini gerçekleştirebilmek için mutlak surette büyük güçlerin desteğine ihtiyaç duyarlar. Bu destek ayrılıkçı hareketlerin varlıklarını ve etkinliklerini devam ettirebilmeleri için gerekli olmanın ötesinde bağımsızlık ideallerini gerçekleştirebilmeleri ve meşrulaştırabilmeleri için olmazsa olmazdır. Böyle bir dış destek olmadan hiçbir etnik hareket bağımsızlık amacına ulaşamaz.

Tüm bu sözünü ettiğimiz çerçeveye uygun olarak, Kürt hareketi de yüzyıllık geçmişi boyunca bölgesel güçlerin yanı sıra büyük güçlerle, kullanılma ve yüzüstü bırakılma pahasına, oldukça esnek ve pragmatik ilişkiler geliştirmiştir. Kurulan bu ilişki sayesinde Kürtler her dönemde büyük güçlerin farklı biçim ve düzeylerde ilgisine ve desteğine mazhar olmuştur. Fakat büyük beklentilerle kurulan bu ilişkilerin ve bu çerçevede elde edilen dış desteğin Kürtler için genelde büyük hayal kırıklıklarıyla sonuçlandığı görülmektedir. Kürtlerin yüzyıllık tarihi, bu acı gerçeği sürekli teyit etmektedir.

Bununla birlikte Kürtlerin büyük güçlerle ilişkisi ve bir biçimde kullanılmış olması, Kürt sorununun zaten “büyük güçler” tarafından çıkartıldığını iddia eden komplocu düşünceleri haklı çıkartmaz. Amacımız da zaten bu değil. Aksine gerçek şu ki, hiçbir yabancı güç yeterince güçlü bir iç dinamiğe dayanmayan bir sorunu bu denli suiistimal edemez. Bu tip hareketler de sadece dış dinamikle var olamaz. Burada vurgulanan husus, esasen kurulan bu ilişkinin doğasının kaçınılmaz olarak Kürtlerin araçsallaşmasına, kullanılmasına ve sonunda hayal kırıklıkları yaşamasına yol açtığıdır. O nedenle belki de öncelikle bu ilişkinin doğasını iyi anlamalıyız.

Büyük güçlerle kurulan ilişkinin doğasını anlamak

Büyük güçlerin Kürtlerle kurdukları ilişkinin dinamiğini, elbette reelpolitik çıkar algılamaları oluşturmaktadır. Birden çok devlet çatısı altında, jeostratejik açıdan sorunlu bir bölgede ve her devlette belli oranda sorunlu olarak yaşamaları nedeniyle büyük güçler Kürtlere her zaman ilgi duymuştur. Kürtlerin Orta Doğu’da çoğunluk oluşturan Arap, Türk ve İran halklarından etnokültürel açıdan farklılık arz etmesi, büyük güçlere hemen her dönemde bu eksende politika üretme fırsatı tanımış, bu sayede Kürtlerin, yaşadıkları ülkelere yönelik bir baskı aracı olarak kullanılması mümkün olabilmektedir.

Ayrıca Kürtlerin beklenti ve taleplerinin yaşadıkları ülkelerce tatmin edilmemiş olması nedeniyle uluslararası toplumun çekingen de olsa Kürtleri haklı görmesi ve bu çerçevede Kürtlerce yürütülen mağduriyete dayalı uluslararası etkinlikler dünya kamuoyunda bu topluma karşı genel bir sempatinin doğmasına da yol açmış, böylece reelpolitik ilgi ve destek, moral bir anlam da kazanmıştır.

Bu temel dinamik çerçevesinde kurulan bu ilişkinin doğasına dair tespit etmemiz gereken ilk önemli unsur, bu ilişkinin büyük güçlerin Orta Doğu politikası ve Kürt nüfuslu devletlerle kurduğu ilişkiye bağlı bir değişken olduğudur. Bu ilişki ancak büyük güçlerin ilgili devletlerle ilişkileri bağlamında kendine bir yaşam alanı bulabilmekte, bu ilişkinin seyrine bağlı olarak desteklenmekte ya da desteğini kaybetmektedir.

Büyük güçlerin Kürtlerle kurdukları ilişkinin doğasına dair bir diğer husus, bu ilişkideki aktörlerin yapı, konum ve statüsü açısından asimetrik güç ilişkilerine dayanıyor olmasıdır. Bu ilişki herhangi bir devlet-devlet ilişkisinden çok farklı olarak, uluslararası sistemi kontrol eden güçlerle, hukuken uluslararası kişiliği bile olmayan ulusaltı aktörler arasında kurulan bir ilişkidir. Kürtlerin tarihine bakıldığında da görülebileceği üzere, genelde bu durum, güçlünün zayıfı kullanması biçiminde kendini göstermektedir. Ayrıca bu asimetrik durum, kurulan ilişkinin belli oranda bir karşılıklı bağımlılık yerine tek taraflı bağımlılık doğmasına yol açmaktadır. Bu bağımlılık zayıf olan aktör açısından zamanla varoluşsal bir nitelik de kazanabilmektedir. Bu da bize neden Kürt hareketinin kolayca büyük devletlerin dış politika aracına dönüştüklerini açıklamaktadır.

Bu ilişkinin Kürtler aleyhine işleyen bu doğasına ve tüm olumsuz deneyimlerine rağmen Kürt liderlerin büyük güçlere olan inancını kaybetmemeleri ve her dönemde bunlara neredeyse koşulsuz ve sıkı bağlılık göstermeleri şaşırtıcıdır. Gerçekten de politik bir araç olarak kullanıldıklarını gördükleri halde, Kürt liderler hiçbir zaman bu destekten ve büyük güçlere dayanmaktan vazgeçmemişlerdir. Bunun temel nedeni, bu desteğin Kürt hareketleri için hemen her dönemde hayati bir rol oynamasıdır. Kürt hareketi 20. Yüzyıl boyunca bu dış destek sayesinde varlığını ve mücadelesini sürdürebilmiş, yine bu destek sayesinde büyük ayaklanmalara ve eylemelere girişebilmiştir. Dolayısıyla denilebilir ki, Kürt hareketinin etkinliği açısından dış destek reelpolitik bir zorunluluktur.

Kaldı ki, bu desteğin reelpolitik bir zorunluluk olması sadece mücadelenin etkin biçimde sürdürülebilmesinden de kaynaklanmamaktadır. Daha önce belirttiğimiz gibi, büyük güçlerin diplomatik ve siyasal desteğinin alınması, (i) uluslararası alanda meşrulaşmanın ve (ii) uzun vadede olası bir ayrılma halinde tanınmanın sağlanması açısından da zorunlu görülmektedir.

Kürtler büyük devletlerden sağlanan desteğin kalıcı olacağı zannıyla bu desteği bir himaye altına alınma olarak yorumlamışlardır. Bu bağlamda Kürt liderler büyük devletlere aşırı güven duyarak adeta duygusal bir bağ ile bağlanmışlardır. İkinci önemli yanlış ise, Kürt liderler büyük devletlerden sağlanan dış desteği, iç dinamikteki zaafı nedeniyle, mücadelelerinin temel dayanağı haline getirmişlerdir. Büyük devlet desteğinin kesilmesiyle Kürt hareketinin etkisini yitirmesi bunun açık göstergesidir.

Sonuçta büyük güçlere olan güven ve bağımlılıkları nedeniyle Kürtler, bölgesel dengelerden uzak, bazen de maceraperest politikalar izleyerek bölgede istikrarsızlık unsuru haline gelmişler; bu ise her şeyden önce Kürtlerin bölge devletleri açısından “tehdit” olarak algılanmasına, her türlü talebinin kuşkuyla karşılanmasına ve nihayet baskı altına alınmasına yol açmıştır. Kısacası, Kürtlerin büyük güçlerle kurdukları ilişki, bugüne değin onlara belli dönemlerde güçlenme imkanı sunmuşsa da, aslında gerek buldukları devlet içinde gerekse Orta Doğu’da yalnızlaşmalarına neden olmuştur. Tüm bunların sonucu ise Kürtlerin büyük umutlara kapılması, sonunda da büyük hayal kırıklıkları ve büyük acılar yaşamaları olmuştur. Tüm bu anlatılanlar çerçevesinde Kürtlerin dramatik bir tarihi vardır.

Önce İngilizler vardı...

Kürtlerle büyük güçler arasındaki ilişkilerin geçmişi 19. Yüzyıla değin gitmektedir. Bu dönemde Osmanlı’daki merkezileşme çabalarından rahatsızlık duyan Kürt liderler yerleşik buldukları topraklar üzerinde cereyan eden İngiliz-Rus nüfuz mücadelesinden yararlanmak için çaba harcamışlar, bu çerçevede planladıkları ayaklanmalara destek alabilmek için hem Rusların hem de İngilizlerin kapısını çalmışlardır. Fakat dönemin büyük devletlerinin çıkarları bu sıralarda Kürtlerden yana değildi. Bu dönemde hem İngilizlerin hem de Rusların bu bölgeye yönelik politikasının asli unsurunu Kürtler değil Ermeniler oluşturuyordu. O nedenle ne İngilizler ne de Ruslar, Şeyh Ubeydullah ve Abdurrezzak Bedirhan gibi Kürt liderlerin ayaklanmaya destek konusunda ısrarlı çabalarına karşılık vermişlerdir. Büyük güçlerin bu tutumu 1. Dünya Savaşı sonuna değin sürmüştür.

1. Dünya Savaşı sonrası Osmanlının mağlup sayılması ve İngilizlerin Mezopotamya’ya yönelik yeni çıkar tanımlamaları, kaçınılmaz olarak Kürtlerle yollarının kesişmesine yol açtı. Bölgeyi karış karış dolaşan ve araştıran İngiltere, Türklere karşı bir yandan Anadolu’daki ulusal kurtuluş mücadelesini zayıflatmak, öte yandan Musul Vilayetini yeni kuracağı Irak’ın parçası haline getirmek için Kürtlerden yararlanabileceğini keşfetti. Fakat keşfettiği bir gerçek de, Kürtlerin bir aşiret toplumu olarak bütüncül bir halk ve coğrafya özelliği göstermediğiydi. Bu, İngiltere’ye bir birinden bağımsız iki ayrı Kürt politikası geliştirme imkanı verdi: Kuzeydeki Kürtlerle güneydeki Kürtlere farklı bir yaklaşım sergilenecekti. Bu ikili politika sayesinde Kürtlerden hem Ankara hem Musul sorunu bağlamında farklı amaçlar çerçevesinde yararlanabilecekti.

Musul’da petrol vardı ve burası İngiliz mandası olarak tasarlanan Irak’ın parçası yapılmak isteniyordu. O nedenle Musul Vilayetindeki Kürtlerin kontrol altında tutulması gerekiyordu. Kuzeyde ise petrol yoktu, ama Anadolu’da başlayan ulusal kurtuluş mücadelesi ve onun benimsediği Misak-ı Milli hedefinin içinde Musul vardı. Ankara Hükümetinin sınırlandırılması ve Musul’la bağının koparılması için kuzeydeki Kürtler kullanılabilirdi. Kısacası, İngilizlerin tek derdi, petrolün olduğu Musul’u Irak’ın parçası yaparak kendi kontrolü altına almaktı. Bu amaçla Kürtlerin muğlak vaatlerle bir süre oyalanması gerekiyordu.

Bunun için 1918’de kuzeydeki Kürtler adına hareket eden Kürdistan Teali Cemiyeti ve onun lideri Seyit Abdülkadir ile temas sağlanırken, güneydeki Kürtlerle de 1917’de bölgenin etkin ismi Şeyh Mahmut Berzenci üzerinden temas sağlandı. Bu temaslarda başka isimlerin yanı

sıra özellikle Binbaşı Noel'e Lawrence'in Araplarla kurduğu ilişkideki rolüne benzer özel bir misyon yüklendi. Noel, Kürtleri birtakım vaatlerle oyalayacaktı. Temaslar sonucu İngilizler kuzeydeki Kürtlere "Kürdistan" kurmayı vaat ederken, Şeyh Mahmut Berzenci İngilizlerin çoktan kendisine bir krallık verdiğine ikna olmuş ve 1919'da bir Kürt krallığı ilan etmişti bile. Ama İngilizler kendi iradeleri dışında gelişen bu girişime karşı çıkarak Berzenci'yi yargılayıp hapis ve Hindistan'a sürgün cezasına çarptırdılar.

İlk etapta sonuç, kuzeydeki Kürtler için 1920'de Sevr Antlaşmasıyla statüsü ve sınırları, kısacası ne olduğu belirsiz bir "Kürdistan" vaadi olarak kayda geçerken, güneyde Musul sorunu bağlamında Berzenci devlet kurma vaatleriyle bir süre daha oyalandı. 1921'de İngilizler, güneyde Sünni Arap egemenliğinde Irak'ı kurarken, Musul meselesinden dolayı Türk propagandasını etkisizleştirmek için Berzenci'yi serbest bıraktılar. Fakat Berzenci İngilizlerin kendine çizdiği sınırları aşarak ayrı bir krallık kurmakta ısrar ederek ayaklanmayı sürdürdü. Musul'un Irak'a bırakılmasını öngören 1925 tarihli MC kararı ve buna uygun olarak 1926'da Ankara ile yapılan anlaşma ile Musul'un nihai statüsü ortaya çıkınca, güneydeki Kürtlerin ayrı devlet kurma hayalleri de son buldu. Kuzeyde ise, ulusal kurtuluş mücadelesini kazanan TBMM ile 1923'te Lozan Antlaşması yapılarak Sevr'deki Kürdistan rafa kaldırıldı. İngilizler birkaç yıl içinde hem güneydeki hem de kuzeydeki Kürtleri ve vadettiği Kürdistanı unuttu.

Kısacası Kürtler, kendilerini muğlak vaatlerle oyalayan İngilizlerin kurduğu yeni dünya düzeninde kendilerine yer bulamadılar. Bu Kürtlerin ilk aldanişı ve ilk büyük hayal kırıklığı oldu. Bundan sonra, dünya Kürtlere kulaklarını kapatarak, Türkiye'de ve Irak'ta 1932'ye değin süren onca isyana karşın hiç sesini çıkartmadı. Hatta 1925'teki Şeyh Sait İsyanında bile tüm iddialara rağmen esasen İngilizlerin bir dahli olmadı. Tabii İngilizler bundan yararlanarak (Kürtlerin Türklerle birlikte yaşamak istemediği düşüncesi) Musul'un Irak'ta kalmasını sağladılar. Sonuçta, daha önce dediğimiz gibi, Kürtlerin büyük güçlerle ilişkisi onların çıkarlarına ve onların çıkarları da bölgedeki devletlerle olan ilişkisine bağlıydı. Şimdi Türkiye ve Irak üzerinden İngiltere'nin iradesiyle bir statüko kurulduğuna göre Kürtlerle temas kesilmeliydi. Öyle de yapıldı.

Sonra Ruslar geldi

Fakat Kürtler büyük güçlerden umudunu yine de kesmedi. Sonraki yıllarda bir yandan isyanlarını sürdürürken, öte yandan büyük güçlerden yardım talep etmeye devam ettiler. Ama bu talepler uzunca bir süre karşılık bulamadı. Ta ki, 2. Dünya Savaşına değin. 1941'de İngiltere ile SSCB İran'ın işgali konusunda anlaşınca, Rusya buradaki varlığını tahkim etmek için işgal bölgesindeki Mehabat'ta bölgesel bir Kürt yönetimi oluşturdu. Savaşın hemen sonunda da, Ocak 1946'da Mehabat Kürt Cumhuriyeti ilan edildi. Fakat uluslararası güç dengeleri gereği Sovyet birlikleri İran'dan çıkınca, Mehabat ve Kürtlere verilen destek de kesildi. 1946 sonunda İran ordusu Mehabat'a girerek devlet başkanı Kadı Muhammed'i ve Kürt ileri gelenlerini idam ederken SSCB hiç sesini çıkarmadı. Kürtlerin bir büyük güce dayanarak giriştikleri bu ilk devlet deneyimi, dış desteğin sona ermesiyle hüsrarla sonuçlandı. Böylece Kürtler ikinci kez büyük devletler tarafından aldatılmanın şokunu yaşamış oldu.

Buna rağmen Mehabat'ın genelkurmay başkanlığını yapan Irak Kürtlerinin lideri Molla Mustafa Barzani'nin ülkesine döndüğünde karşılaştığı baskı nedeniyle SSCB'ye iltica etmesi, Kürtlerin büyük devlet desteğine olan inancını kaybetmediklerini göstermektedir. 12 yıl SSCB'de sürgün kalan Barzani, SSCB çıkarlarının Kürt çıkarlarıyla örtüşeceği günü sabırla bekledi. Ancak 1958'de Irak'ta yapılan darbe sonucunda ülkesine dönen Barzani'ye Sovyetler sadece Irak'la ilgili değil, Batı blokunda yer alan Türkiye ve İran'la ilgili de bir misyon yüklemişti: Onun tüm Kürtler nezdindeki saygınlığından yararlanarak tüm bu ülkelerdeki Kürt hareketlerini canlandırmak. Gerçekten öyle de oldu ve özellikle Türkiye'de 1930'lardan bu yana etkisini neredeyse tamamen kaybetmiş olan Kürt hareketi 1958'den itibaren yeniden canlandı. Irak'ta ise mevcut Bağdat yönetimiyle anlaşamayan Barzani 1960 sonlarına değin SSCB desteğiyle çeşitli ayaklanmalar çıkartsa da, SSCB esasen Irak'la anlaşmanın yollarını aramaktaydı. Nihayet 1972'de SSCB Irak'la "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması"nı imzalayınca Kürtleri bir kere daha unuttu. Böylece Kürtler bir büyük hayal kırıklığı daha yaşadı ve SSCB'den umutlarını kestiler.

Daha sonra Amerikalılar ortaya çıktı

Ama Kürtlerin iki kutuplu sistem mantığına uygun olarak destek alabileceği bir başka büyük güç daha vardı: ABD. Barzani hiç vakit kaybetmeden, son derece pragmatik bir manevrayla bu sefer de ABD'nin desteğini almaya çalıştı. ABD ise Sovyet yörüngesine oturmuş olan Irak'ı sıkıştırmak ve belki de cezalandırmak için Barzani'nin yardım talebine olumlu yaklaştı. ABD'nin bölgedeki sadık müttefikleri İran (Şatt-ül Arap sorunu nedeniyle) ve İsrail de (Arap devletlerini zayıflatma politikası) Irak'a karşı Kürtleri desteklemeye istekliydi. Böylece İsrail-İran-ABD desteğini arkasında bulan Barzani Irak'ta 1974'te büyük bir Kürt ayaklanması başlattı. Fakat kısa süre içinde bölge politikasının öznesi olan devletler arasında anlaşma sağlanınca (1975'te İran ve Irak arasında Cezayir Anlaşması yapıldı), yine bölge politikasının nesnelere/araçları olan Kürtler yüzüstü bırakıldılar. Böylece Kürtler, bir kere daha dış desteğin çekilmesiyle başarısızlığa mahkum olurken, 1975'te bir CIA yetkilisine ABD'nin 51. Eyaleti olabileceklerini bile belirten Barzani, daha sonra Amerikan Başkanına yazdığı 2 mektupta hayal kırıklığını dile getirdi ve sitemkar duygular içinde 1979'da Amerika'da hayatını kaybetti. Bir kere daha aldatılan Kürtlerin payına yine hayal kırıklığı ve hüsrana düşmüştü.

Bu olaydan sonra bir süreliğine büyük güçler tarafından unutulmuş Kürtleri, SSCB 1980'de "yeni Soğuk Savaş"ın başlamasıyla yeniden hatırladı. Bu sefer temas kurulan Kürtler, ideolojik olarak kendine yakın duran Türkiye'dekiler oldu. PKK'nın 1980'de SSCB'nin Ortadoğu'daki müttefiki Suriye'ye yerleşmesi ve Bekaa'daki kamplarda askeri eğitime başlaması elbette bir rastlantı değildi. SSCB yeri geldiğinde Türkiye'ye karşı kullanabileceği bir aracı elinde tutmak istiyordu. 1984-91 arası SSCB'nin Suriye üzerinden süren dolaylı desteğiyle PKK, NATO üyesi Türkiye'ye karşı uzun süreli ve yıpratıcı terör eylemlerine girişti.

Söz konusu süreç 1991'de SSCB'nin dağılması ve ABD'nin Irak müdahalesiyle farklı bir boyut kazandı. Şimdi PKK, hem ABD hem de Rusya için bölge politikalarının kullanışlı bir aracına dönüşmüştü. 1992-96 arası ABD ve Rusya'nın desteğini arkasına alan PKK'nın

eylemleri gözle görünür biçimde arttı. ABD, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Türkiye'nin kendi ekseninden çıkmasını engellemeye ve bölgedeki nüfuzunu sürdürmeye dönük bir araç olarak PKK'dan yararlanırken (PKK ABD'nin Çekiç Güç'le koruduğu Kuzey Irak'ta varlığını tahkim etti ve eylemlerini artırdı), Rusya da Türkiye'nin Çeçenistan'a dolaylı destek politikasını engellemek ve dengelemek için PKK'ya desteğini artırdı. Bir Kürt hareketi ilk kez bu kadar açık biçimde iki büyük gücün desteğini aynı anda elde etmişti. Sonuçta, PKK bölgenin en güçlü ve dinamik aktörlerinden biri haline geldi.

Fakat bir süre sonra büyük güç reelpolitiği ve onunla kurulan ilişkinin doğası bir kere daha kendini gösterdi ve ABD, Rusya ve Türkiye arasında gelişen yeni ilişki biçimi PKK'ya olan bu desteği sona erdirdi. Bunun Kürtlere maliyeti ise, 1999'da Öcalan'ın Türkiye'nin eline geçmesi ve ağırlaştırılmış müebbet hapisle cezalandırılması oldu. Kürtler bir kere daha büyük devlet politikalarının soğuk yüzünü gördüler.

Öte yandan, 1975'ten sonra Kürtleri unutan ABD, 1991'de onları yeniden hatırladı. 1980-88 arasında Irak'ın, ABD'nin bölgedeki en büyük düşmanı haline gelen İran'la savaşı, Kürtlerden uzak durması için yeterli bir neden olmuş, ama aynı güdülerle bu kez İran, Iraklı Kürt grupları desteklemişti. İran-Irak Savaşı sona erince Iraklı Kürtler Saddam'ın başlattığı Enfal Operasyonu ile büyük bir dram yaşarken, savaş boyunca Saddam'ı destekleyen Batılı büyük güçler bu dram karşısında sessiz kaldılar.

1991'de Kuveyt'in kurtarılması için Irak'a müdahalesiyle başlayan süreçte ABD'nin Kürtlerle bir kere daha yolu kesişti. Müdahale sırasında Amerikan'ın Sesi radyosunun yaptığı yayınların da etkisiyle ayaklanan Kürtler, ilginç bir biçimde ABD'nin Saddam'la vardığı mutabakat sonucu yine Irak ordusunun operasyonuna maruz kaldılar. Sonuç, bir milyonu aşkın Kürtün Türkiye ve İran sınırlarına hücum etmesi oldu.

Bunun ardından ABD Kuzey Irak'ı uçuşa yasak bölge haline getirerek Çekiç Güçle koruma altına alsa da, 1998'e değin süren Barzani-Talabani çatışmalarına hiç sesini çıkarmadı. Vakti geldiğinde de tarafları Washington'da bir araya getirerek çatışmaları sona erdirmeye ve ABD desteğinde bölgede istikrarlı bir yapı kurma konusunda anlaşmaya zorladı. Böylece ABD kendi himayesinde ve kendine müzahir bir Kürt bölgesi kurmuş ve Saddam'a son darbeyi vurmaya için Irak Kürt hareketini kendi eksenine katmıştı. Kürtler açınsındansa en azından şimdilik bir hayal kırıklığı ve hüsrana yaktı. Yoksa Kürtlerin makus kaderi değişiyor muydu? O halde büyük güçlerle ilişki bu minval üzere devam etmeliydi.

Nitekim öyle de oldu. Kürtlerle ABD'nin yolları 2003'te bir kere daha kesiştiğinde aslında ABD için 1991'den beri ekilen tohumların hasat zamanı gelmişti. Kürtler Saddam'ı devirmek için yapılacak müdahale ve sonrasında ABD'nin en sadık müttefiki oldular ve 2003'te fiilen ABD'yle birlikte hareket ederek Saddam rejiminin devrilmesinde kilit rol oynadılar. Buna karşılık bağımsızlık elde edemeseler de, güçlü bir biçimde desteklendiler ve Irak'ta kurulan yeni düzende çok önemli kazanımlar elde ettiler. Bu kazanımlar bağımsızlık yolundaki umutları artırdığı gibi, büyük devlet desteğine inancı da pekiştirdi. Gerçekten yoksa bu ilişki bakımından Kürtlerin makus kaderi değişiyor muydu?

Nihayet bütün dünya kürtlerin arkasında...

2011 sonrası Kürtlerle büyük güçler arasındaki ilişkide yeni bir döneme girildiği kuşkusuz. Özellikle de 2015'ten itibaren Kürtler nihayet tüm büyük güçlerin desteğini arkasına almış görünüyorlar. Bu sefer neredeyse tüm büyük güçler, neredeyse tüm Kürt hareketlerine yönelik güçlü desteklerini izhar ediyorlar. Bu ilk kez ortaya çıkan bir durum.

Kürtlerin bu denli büyük güç desteğine mazhar olmasında kuşkusuz Irak'taki istikrarsız durumun, Suriye'deki iç savaşın ve IŞİD faktörünün etkisi çok büyük. Halihazırda büyük güçler benzer korku ve beklentilerle bölge politikalarında Kürtleri temel dayanaklarından biri yapmış durumdalar. ABD, Rusya ve Avrupa'nın önemli devletleri Irak'ta ve Suriye'de IŞİD'e karşı durabilecek tek gücün Kürtler olduğunu düşünüyorlar. Bunun için terör örgütü ilan ettikleri PKK ile bağlantısı kuşkusuz olan PYD'ye, Türkiye'yi küstürme pahasına her türlü desteği sağlamada hiçbir sakınca görmüyorlar. Rusya'nın PYD ve PKK'ya olan desteği ayrıca Uçak Krizi nedeniyle Türkiye'ye karşı intikam hırsından da besleniyor. ABD ise Irak'ta tek istikrarlı yerin Kürt bölgesi olduğu ve Iraklı Kürtlerin 1991'den beri verdiği mücadele ve gösterdiği sadakatle bir devlet olmayı hak ettiğini düşünüyor.

Tüm bunları alt alta sıraladığımızda, yıllar boyunca büyük devletleri kendisi için mesih gibi gören Kürtler, şimdi bu çalkantılı dönemde dünya tarafından Ortadoğu'nun kurtarıcı mesihi olmuş gibi görünüyorlar. Bu çerçevede ABD ve Rusya Kürtleri kendi eksenine katma mücadelesi içinde onlara her türlü desteği sunmada son derece cömert davranıyorlar. Bununla birlikte bu devletler Kürtleri birbirine kaptırma endişesi ile müttefiklerini kaybetme endişesi arasında sıkışıp kalmış durumdalar. Bu çelişki nedeniyle şimdilik temkinli bir Kürt politikası izleyerek ne Kürtleri ne de müttefiklerini küstürmemeye çalışıyorlar.

Bu politika ne kadar devam eder bilinmez ama Kürtlerin bunu tarihi bir fırsat olarak gördükleri kuşkusuz. Madem ki Ortadoğu'da yüzyıllık statüko alt üst oluyor, o halde Kürtler, yüzyıl önce başlayan makus kaderlerini değiştirmek ve yeni düzende kendilerine güçlü bir yer bulmayı umuyorlar. Büyük güçlerle son yirmi yıldır süren kesintisiz ilişkinin artık meyvesini almayı bekleyen Kürtler, bir kere daha büyük güçlerin açtığı yolda hayallerini gerçekleştirebilmenin eşiğine gelmiş bulunuyorlar. Bu eksende buldukları ülkelerde statülerini bir üst aşamaya taşımak için (Türkiye ve Suriye'de özerklik, Irak'ta bağımsızlık) var güçleriyle mücadele ediyorlar. Bu yolun sonu nereye çıkar, tarihsel kısırdöngülerini kırabilir mi, bilmiyoruz. Ama Kürtlerin şimdi büyük güçlerle bir balayı dönemi yaşadığı kuşkusuz.

Peki ya sonra...

Kürtlerin makus tarihleri bu beklentilere fazla güvenilemeyeceğini söylese de, elbette tarihsel akıl da yanılabilir. Ama her durumda, başta dile getirdiğimiz şu gerçeği kulak ardı etmemek gerekir: Büyük devletlerin Kürtlerle kurduğu ilişkinin çerçevesini kendi çıkarları belirler ve her durumda sonucu belirleyecek olan Kürtlerin idealleri değil, küresel ve bölgesel güçler arasındaki ilişki ve dengelerdir.

O nedenle büyük devletler ancak bölgesel ve uluslararası dengeler doğrultusunda çıkarları elverirse Kürtlerin hayallerini gerçekleştirmelerine izin vereceklerdir. Böyle bir izne karşılık da herhalde kendilerine bir biçimde sadakat duymalarını bekleyeceklerdir. Bu sadakatse, Kürtleri yine bölgesel politikanın nesnesi/aracı yapabilir. Ama böyle bir durumda daha kötüsü Kürtler, İsrail gibi bölgede düşman nazarıyla bakılan, yapayalnız bir aktöre dönüşebilir. Tabii tüm bunların dışında, tarihin tekerrürü de mümkün: Ya büyük güçler, geçmişte olduğu gibi, çıkarlar ve dengeler gereği Kürtleri yüzüstü bırakırlarsa...

Nitekim buna dair güçlü emareler de var. Örneğin, Türkiye’de PKK terörüyle mücadele kapsamında yapılan operasyonlara dünyadan tek bir ses çıkmaması Kürtler için bir işaret olmalı. Benzer biçimde büyük güçlerin İran’la ilişkilerini konsolide ettiği bir dönemde İran’ın da Kürt ideallerine sıcak bakmayacağı aşikar. Bu durumda büyük güçler belki şimdilik Suriye ve Irak ekseninde Kürtlere güçlü destek veriyor olsalar da, bu Irak ve Suriye’deki statükoyu gözden çıkardıkları için şimdilik böyle. Ama Türkiye ve İran için aynı şey söylenemez. Biri ABD’nin öteki Rusya’nın müttefiki olan Türkiye ve İran büyük güçler açısından gözden çıkarılmaları mümkün değil. Bu ülkelerinse Kürt ideallerinin karşısında olduğu ise kuşkusuz. O halde soru şu: Büyük güçler Türkiye ve İran’a rağmen Kürt ideallerini gerçekten sonuna kadar desteklerler mi?

Mesut Barzani

Celal Talabani - Mesut Barzani

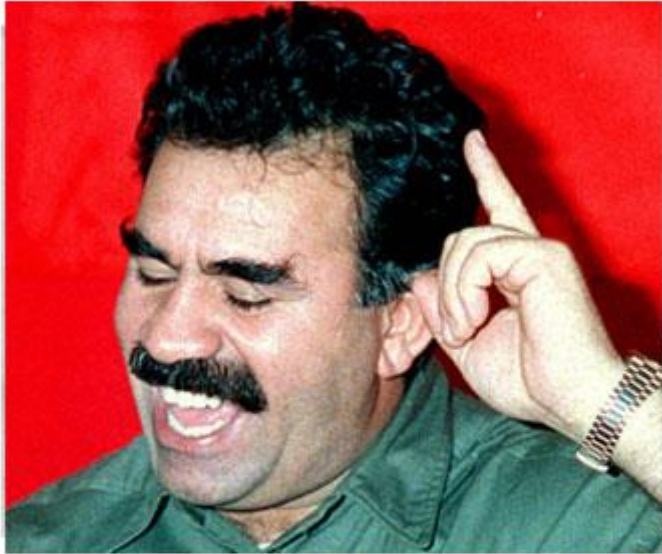

Abdullah Öcalan

Celal Talabani - Mesut Barzani

Abdullah Öcalan

Molla Mustafa Barzani

Molla Mustafa Barzani (sađdaki)

1946'da ilan edilen Mahabat Kürt Cumhuriyeti'nin sınırları

Şeyh Mahmut Berzenci

Şeyh Ubeydullah